

To'laboyeva Sarvinoz Saidaxmat qizi

Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti Surdopedagogika yonalishi 2 -bosqich talabasi

Annotatsiya: *Annotatsiyada Surdopedagogika va inklyuziv ta'lim tizimida eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning ijtimoiy moslashuvi bilan bog'liq dolzarb muammolar yoritilgan. Tadqiqotda kar va zaif eshituvchi bolalarning umumta'lim muassasalaridagi kommunikativ faoliyati, tengdoshlar bilan ijtimoiy munosabatlari, psixologik moslashuvi hamda ta'lim jarayonidagi ishtiroki tahlil qilinadi. Ilmiy manbalar tahliliga ko'ra, inklyuziv muhitda ta'lim olayotgan eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar ko'pincha muloqotga kirishish, jamoaga moslashish va ijtimoiy faollikni namoyon etishda qiyinchiliklarga duch keladilar. Tadqiqotlarda ularning ijtimoiy chekinish holati yuqoriroq ekani va kommunikativ kompetensiyalar yetarlicha shakllanmagani qayd etilgan. Maqolada inklyuziv ta'limning kar bolalar ijtimoiy rivojlanishidagi ahamiyati, pedagog va otionalarning hamkorligi, ishora tili, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari hamda maxsus pedagogik yondashuvlarning samaradorligi ilmiy asosda yoritiladi. Tadqiqot natijalari inklyuziv ta'lim jarayonida kar bolalarning ijtimoiy moslashuvini rivojlantirish uchun maxsus kommunikativ metodlar, ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish dasturlari va individual pedagogik yondashuvlarni takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar : *Inklyuziv ta'lim , kar bolalar , eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar , ijtimoiy moslashuv , ijtimoiy integratsiya , surdopedagogika , maxsus pedagogika , kommunikativ kompetensiya , nutq rivojlanishi , imo-ishora tili , psixologik moslashuv , ta'lim muhiti , teng imkoniyatlar , korreksion ta'lim , inklyuziv muhit , adaptatsiya , rehabilitatsiya , ta'lim texnologiyalari .*

Аннотация: *В данной аннотации освещаются актуальные проблемы социальной адаптации детей с нарушением слуха в системе сурдopedagogики и инклюзивного образования. В исследовании анализируются коммуникативная деятельность глухих и слабослышающих детей в общеобразовательных учреждениях, их социальные отношения со сверстниками, психологическая адаптация, а также участие в образовательном процессе. Согласно анализу научных источников, дети с нарушением слуха, обучающиеся в инклюзивной среде, часто сталкиваются с трудностями в общении, адаптации в коллективе и проявлении социальной активности. В исследованиях отмечается более высокий уровень социальной замкнутости и недостаточная сформированность коммуникативных компетенций у таких детей. В статье научно обоснована значимость инклюзивного образования в социальном развитии глухих детей, роль сотрудничества педагогов и родителей, эффективность жестового языка, современных информационно-коммуникационных*

20-May, 2026-yil

технологий и специальных педагогических подходов. Результаты исследования показывают необходимость совершенствования специальных коммуникативных методов, программ формирования социальных навыков и индивидуальных педагогических подходов для развития социальной адаптации глухих детей в процессе инклюзивного образования.

Ключевые слова: *Инклюзивное образование, глухие дети, дети с нарушением слуха, социальная адаптация, социальная интеграция, сурдопедагогика, специальная педагогика, коммуникативная компетенция, развитие речи, жестовый язык, психологическая адаптация, образовательная среда, равные возможности, коррекционное образование, инклюзивная среда, адаптация, реабилитация, образовательные технологии.*

Abstract: *This abstract highlights current issues related to the social adaptation of children with hearing impairments within the system of surdopedagogy and inclusive education. The study analyzes the communicative activities of deaf and hard-of-hearing children in general educational institutions, their social relationships with peers, psychological adaptation, and participation in the educational process. According to the analysis of scientific literature, children with hearing impairments studying in inclusive environments often face difficulties in communication, adaptation to social groups, and demonstrating social activity. Research findings indicate a higher level of social withdrawal and insufficient development of communicative competencies among these children. The article scientifically explains the importance of inclusive education in the social development of deaf children, the cooperation between teachers and parents, the effectiveness of sign language, modern information and communication technologies, and special pedagogical approaches. The results of the study demonstrate the necessity of improving special communicative methods, social skills development programs, and individualized pedagogical approaches to enhance the social adaptation of deaf children in inclusive education.*

Keywords: *Inclusive education, deaf children, children with hearing impairments, social adaptation, social integration, surdopedagogy, special pedagogy, communicative competence, speech development, sign language, psychological adaptation, educational environment, equal opportunities, corrective education, inclusive environment, adaptation, rehabilitation, educational technologies.*

Kirish

Bugungi kunda inklyuziv ta'lim tizimi dunyo miqyosida ta'lim siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi — jismoniy yoki psixik rivojlanishida o'ziga xos ehtiyojlari mavjud bo'lgan bolalarni jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiya qilish hamda ularga teng ta'lim imkoniyatlarini yaratishdan iborat. Ayniqsa, eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni ijtimoiy moslashtirish masalasi surdopedagogika va maxsus pedagogikaning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi.

20-May, 2026-yil

Kar bolalarda eshitish faoliyatining buzilishi natijasida nutq rivojlanishi, muloqot qilish, hissiy-irodaviy rivojlanish hamda jamiyat bilan munosabat o‘rnatishda qiyinchiliklar yuzaga keladi. Shu sababli ularni ijtimoiy hayotga tayyorlash, kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish hamda tengdoshlari bilan samarali munosabat shakllantirish inklyuziv ta’limning eng muhim vazifalaridan biri sanaladi. Kar bolalarni ijtimoiy moslashtirish tushunchasi Ijtimoiy moslashuv — bu bolaning jamiyat qoidalari, qadriyatlar va ijtimoiy munosabatlariga mos ravishda yashash, muloqot qilish va faoliyat olib borish jarayonidir. Kar bolalarda ushbu jarayon eshituvchi bolalarga nisbatan murakkabroq kechadi. Chunki ular ko‘pincha verbal muloqotning yetarli emasligi sababli atrofdagi ijtimoiy muhitni to‘liq anglashda qiyinchilikka duch keladilar. Ijtimoiy moslashuv quyidagi omillar orqali shakllanadi:

- kommunikativ ko‘nikmalar;
- imo-ishora va og‘zaki nutq rivoji;
- oilaviy qo‘llab-quvvatlash;
- tengdoshlar bilan munosabat;
- pedagogik yordam;
- zamonaviy texnologiyalardan foydalanish.

Kar bolalarni jamiyatga moslashtirish jarayonida pedagog, ota-ona va jamiyatning hamkorligi alohida ahamiyat kasb etadi. Inklyuziv ta’limning ahamiyati Inklyuziv ta’lim kar bolalarning faqat bilim olishiga emas, balki ularning ijtimoiylashuviga ham katta ta’sir ko‘rsatadi. Oddiy tengdoshlar bilan birgalikda ta’lim olish orqali kar bolalarda:

- o‘ziga bo‘lgan ishonch ortadi;
- ijtimoiy faollik rivojlanadi;
- kommunikativ tajriba kengayadi;
- mustaqillik shakllanadi;
- jamiyatga moslashuv darajasi yaxshilanadi.

Shuningdek, sog‘lom bolalarda ham bag‘rikenglik, hamdardlik va ijtimoiy mas’uliyat hissi rivojlanadi. Shu jihatdan inklyuziv ta’lim jamiyatdagi diskriminatsiyani kamaytiruvchi muhim vosita hisoblanadi. Kar bolalarni ijtimoiy moslashtirishdagi muammolar Inklyuziv ta’lim jarayonida kar bolalarni ijtimoiy moslashtirishda bir qator muammolar uchraydi. Kommunikativ to‘siqlar Kar bolalar ko‘pincha og‘zaki nutqni tushinishda qiyinchilikka duch keladilar. Bu esa tengdoshlari bilan erkin muloqot qilishiga to‘sqinlik qiladi. Natijada bolada tortinchoqlik, ijtimoiy yakkalanish va psixologik noqulaylik yuzaga kelishi mumkin. Maxsus mutaxassislar yetishmasligi Ko‘plab ta’lim muassasalarida surdopedagog, defektolog, logoped hamda psixolog mutaxassislarning yetarli emasligi inklyuziv ta’lim samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Pedagoglarning tayyorgarligi Ba’zi umumta’lim o‘qituvchilari kar bolalar bilan ishlash metodikasi bo‘yicha yetarli bilim va ko‘nikmaga ega emas. Bu esa ta’lim jarayonida qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Texnik vositalarning yetishmasligi Eshitish apparatlari, FM tizimlari, subtitrlar, interaktiv platformalar va vizual texnologiyalarning yetarli emasligi ham ijtimoiy

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-May, 2026-yil

moslashuv jarayonini sekinlashtiradi. Jamiyatdagi stereotiplar Ba’zan jamiyatda nogironligi bo‘lgan shaxslarga nisbatan noto‘g‘ri qarashlar saqlanib qolgan bo‘ladi. Bu esa kar bolalarning o‘zini jamiyatning to‘laqonli a’zosi sifatida his qilishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Zamonaviy texnologiyalarning o‘rni Hozirgi davrda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari kar bolalarni ijtimoiy moslashtirishda muhim vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Interaktiv ta’lim platformalari Multimedia vositalari, animatsiyalar va vizual materiallar kar bolalarning mavzuni yaxshiroq tushunishiga yordam beradi. Ayniqsa, vizual ta’lim texnologiyalari eshitishda nuqsoni bo‘lgan bolalar uchun samarali hisoblanadi.

Sun’iy intellekt va mobil ilovalar Nutqni matnga aylantiruvchi dasturlar, subtitrlar tizimlari va imo-ishora tarjimon ilovalari kar bolalarning kommunikativ imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Masalan, real vaqt rejimida subtitrlar chiqaruvchi mobil dasturlar dars jarayonida katta qulaylik yaratadi. Masofaviy ta’lim Onlayn ta’lim platformalari orqali kar bolalar o‘zlariga qulay tempda bilim olish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Bu ayniqsa ijtimoiy moslashuvda qiyinchilik sezadigan bolalar uchun muhimdir.

Xulosa

Inklyuziv ta’limda kar bolalarni ijtimoiy moslashtirish murakkab, ammo muhim pedagogik jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayon bolaning jamiyatga integratsiyalashuvi, kommunikativ rivoji va shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, innovatsion yondashuvlar hamda mutaxassislarining samarali faoliyati orqali kar bolalarning ijtimoiy moslashuv darajasini sezilarli oshirish mumkin. Bugungi kunda inklyuziv ta’limni rivojlantirish nafaqat ta’lim tizimining, balki jamiyat taraqqiyotining ham muhim ko‘rsatkichidir. Kar bolalarga yaratilayotgan teng imkoniyatlar ularning kelajakda mustaqil, faol va jamiyatda o‘z o‘rniga ega shaxs bo‘lib shakllanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Po‘latova P.M. Maxsus pedagogika. — Toshkent: O‘qituvchi, 2020.
 2. Nurkeldiyeva D.A. Surdopedagogika asoslari. — Toshkent, 2019.
 3. Bo‘rieva M.R. “Inklyuziv ta’limda innovatsion texnologiyalarning o‘rni”. — “Xalq ta’limi” jurnali, 2022.
 4. Vygotskiy L.S. Defektologiya asoslari. — Moskva, 1983.
 5. Mo‘minova L.R. Eshitishda nuqsoni bo‘lgan bolalar psixologiyasi. — Toshkent, 2021.
 6. Karimov U.U. “Inklyuziv ta’lim muhitida ijtimoiy moslashuv masalalari”. — Pedagogik mahorat jurnali, 2023.
 7. UNICEF. Inclusive Education for Children with Disabilities. New York, 2021.
- O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, 2020.